

Яковлев Андрій Сергійович,
аспірант відділу кримінологічних
досліджень Науково-дослідного інституту
вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса Національної
академії правових наук України

КОРУПЦІЯ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Корупція за увесь період незалежності нашої держави, на жаль, перетворилась на невід'ємне явище української соціальної дійсності. Це виражається у масштабах корупції, її здатності криміналізувати усі без виключення галузі й напрями діяльності, її негативних наслідках тощо. Явище корупції обґрунтовано віднесено до однієї із найактуальніших загроз для національної (економічної, політичної, інформаційної, військової) безпеки України.

За результатами досліджень відомої міжнародної організації Transparency International, у 2019 р. Україна за індексом сприйняття корупції перебувала на 126 місці серед 180 країн світу, набравши 30 балів, що на 2 бали менше порівняно із 2018 р. [1]. Хоча з 2012 р. це є одним із кращих результатів, все одно говорити про значні успіхи у сфері запобігання корупції передчасно. Із наведеної вище інформації випливає, що Україна наразі відноситься до однієї з найбільш корумпованих держав у світі, де спостерігається низький рівень сприйняття громадянами корупції, а також недовіри механізми її запобігання з боку компетентних державних органів.

Не буде перебільшенням теза, що значною мірою криміналізацію українського суспільства посилюють різноманітні службові зловживання у сфері земельних відносин. Корупція по праву вважається невід'ємним атрибутом земельної сфери. Насправді вивчення корупції у контексті кримінологічного дослідження кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин має важливе методологічне значення з точки зору:

- а) правового розуміння останніх;
- б) з'ясування їх системи;
- в) місця корупції у детермінації злочинів у сфері земельних відносин.

У цьому зв'язку поділяється позиція тих правників, які до системи кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин відносять злочини, предметом яких можуть виступати лише передбачені законодавством об'єкти земельних відносин. Йдеться про посягання, передбачені статтями 197-1, 239, 239-1, 239-2, 254 КК України [2]. Водночас слід наголосити на тому, що злочинність у земельній сфері утворюють (у широкому розумінні) як указані вище, так й інші кримінальні правопорушення: проти довкілля, проти власності, у сфері службової діяльності. Однак вони мають, так би мовити, не основний, а додатковий характер. Перелічені злочини відносно до указаних основних кримінальних правопорушень, як ядра злочинності у сфері

земельних відносин, є супутніми, хоча і тісно пов'язаними з першими. Тобто явище корупції загалом та злочини корупційної спрямованості, зокрема, пропонується розглядати невід'ємною складовою детермінаційного комплексу злочинів у сфері земельних відносин.

Представлені теоретичні міркування та роздуми знаходять цілком послідовне емпіричне обґрунтування. Воно міститься у багатьох соціологічних та кримінологічних дослідженнях. Зокрема, згідно із щорічними дослідженнями Центру Разумкова громадської думки населення щодо реформ в Україні протягом 2015–2019 рр. більшість опитаних українців (63,1 %) вважає антикорупційну реформу найбільш пріоритетною і важливою для нашої країни [3]. Це може означати, що проблема корупції турбує громадян і вони прагнуть позитивних змін у її обмеженні.

Щодо поширеності корупційних практик безпосередньо у сфері земельних відносин, то остання протягом уже багатьох років є однією із найбільш корумпованих. У 2014 р. МВС України навів структуру корупційних злочинів за сферою діяльності, де вони вчинені службовими особами. І саме сфера земельних відносин опинилась у такому ранжуванні на першому місці [4]. Відповідно до результатів періодичного дослідження «Барометр світової корупції», громадяни України найчастіше надавали неправомірні вигоди службовим особам, які працюють у земельних службах, при вирішенні земельних питань [5]. Подібні результати демонструють й кримінологічні дослідження окремих корупційних злочинів, де сфера земельних відносин лідирує з точки зору їх поширення [6, с. 46].

У проекті Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки, ухвалення якої очікується найближчим часом, на підставі результатів опитування бізнесменів й експертів визначено сфери, найбільш уражені на теперішній час корупцією. До таких віднесено земельні відносини, митницю, містобудування та деякі інші галузі [7, с. 6].

Так сталося, що часто найбільші неправомірні вигоди надаються-одержуються саме при вирішенні земельних питань. За сприяння службових осіб органів державної влади і органів місцевого самоврядування у незаконному відчуженні земель, у тому числі що є особливо цінними, відносяться до природозаповідного фонду, мають рекреаційне, історико-культурне призначення або відносяться до іншої категорії земель, що підпадають під особливу охорону держави, громадяни готові надавати неправомірні вигоди, які сягають десятків тисяч і навіть мільйонів дол. США.

Із вищевикладеного виходить, що:

- корупція органічно «вмонтована» в умовне тіло земельних відносин;

- злочини корупційної спрямованості тісно пов'язані з кримінальними правопорушеннями, які безпосередньо стосуються сфери земельних відносин;

- подальшій криміналізації земельної сфери сприяє перевантажене, неупорядковане, частково суперечливе і непослідовне земельне законодавство, а так само незавершеність земельного реформування;

– обмеження корупції у сфері земельних відносин неможливе без завершення земельної реформи, підвищення прозорості дій влади при вирішенні земельних питань, поєднаних зі скороченням адміністрування й формальних процедур;

– особливе місце в структурі суб'єктів протидії корупції у земельній сфері посідають органи прокуратури;

– запобігання корупції у земельній сфері повинно мати комплексний характер, що передбачає поєднання кримінально-правових, адміністративно-правових заходів, органічно доповнених нерепресивними напрямками кримінологічної профілактики.

Список використаних джерел

1. Індекс сприйняття корупції – 2019. URL: <https://ti-ukraine.org/research/index-sprynyattya-koruptsiyi-2019>.

2. Мовчан Р. О. Про систему злочинів у сфері земельних відносин. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 4. С. 137–140. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2018/38.pdf.

3. Реформи в Україні: громадська думка населення. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/reformy-v-ukraini-gromadska-dumka-naselennia>.

4. Звіт МВС України про стан протидії корупції за 2014 рік / Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України. – К., 2015.

5. Барометр світової корупції – 2013. URL: <https://ti-ukraine.org/research/barometr-svitovoi-koruptsii-2013>.

6. Григор'єв Р. Г. Кримінологічна характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою та заходи запобігання їм в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 249 с.

7. Антикорупційна стратегія на 2020–2024 роки / Національне агентство з питань запобігання корупції. Київ, 2020. 40 с. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsiyna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf>.